

ЕКОЛОГО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ І ВИКОРИСТАННІ ПРИРОДНО-РЕСУРСНОЇ ОСНОВИ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ

Бобровська Н.В., кандидат економічних наук

Миколаївський національний аграрний університет

Постановка проблеми. За сучасних умов ведення аграрного бізнесу і господарювання в цілому існує необхідність реалізації еколого-орієнтованого підходу у формуванні і використанні природно-ресурсної основи, узгодженості еколого-економічних інтересів, безпеки у використанні природних ресурсів за видами. Формування умов щодо розвитку галузі залежить від екологічних інтересів, які проявляються через поєднання природоохоронних заходів і біологічних можливостей відновлення природних ресурсів за видами з урахуванням галузевих і регіональних особливостей.

Актуальність дослідження підтверджується тим, що на загальноєвропейському рівні до пріоритетних напрямів наукових досліджень віднесено розвиток технологій у різних сферах діяльності суспільства, що у екологічному аспекті пов'язане зі зниженням рівня негативного впливу виробництв на навколишнє середовище.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Більшість наукових розробок не висвітлює аспекти розвитку аграрного сектора у напрямі використання природно-ресурсної основи за умови збереження екосистем для майбутніх поколінь. Дослідження проводяться переважно у напрямі забезпечення оптимального ресурсовикористання, отримання відповідних економічних інтересів.

Напрями еколого-орієнтованого розвитку галузі через оптимізацію використання природно-ресурсного потенціалу досліджувались у наукових працях вітчизняних вчених, з-поміж них: О.Балацький, В.Борисова,

О.Вишнеvsька, В.Горлачук, С.Дорогунцов, Б.Данилишин, Л.Мельник, С.Рогач, В.Савчук, Є.Хлобистов. Актуальним є дослідження природно-ресурсного забезпечення розвитку аграрного сектора економіки, необхідності формування умов щодо збереження природних ресурсів за видами та екосистем у сукупності.

Постановка завдання. Метою дослідження є обґрунтування напрямів формування і використання природно-ресурсної основи у розвитку аграрного сектора економіки з метою виявлення можливостей у самовідновленні природних ресурсів за видами, їхнього раціонального використання через узгодженість економічних і екологічних інтересів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Еколого-орієнтований підхід щодо формування і використання природно-ресурсної основи аграрного сектора характеризуємо через поєднання складових розвитку аграрного сектора з урахування екологічних критеріїв, обмеження негативного впливу на природні ресурси за видами через запровадження екологізації виробництва. Оптимальне ресурсозабезпечення галузі повинно ґрунтуватися на спроможності природних систем нейтралізувати негативний вплив результатів використання ресурсів у виробничому процесі і поновленні якісних компонентів природного середовища. Результатом реалізації заходів щодо оптимізації ресурсозабезпечення є не тільки зростання натуральних і вартісних показників діяльності підприємств аграрного сектора, а і поєднання біо-соціо-еколого-економічної пріоритетів у розвитку. Формування природно-ресурсної основи аграрного сектора повинно базуватися на основі системного, еколого-орієнтованого підходу з урахуванням впливу природно-кліматичних особливостей регіону і асиміляційного фактору впливу, який виступає основою для самовідновлення природних ландшафтів. Реалізація напрямів практичного застосування повинна базуватися на активізації заходів щодо екологізації виробництва з метою забезпечення самоочищення територій і зниження негативного впливу на екосистеми.

Так, ефективне управління земельним ресурсами пов'язане з інвестиційною діяльністю у напрямку фінансування природоохоронних та ресурсозберігаючих технологій, інвестування заходів щодо підвищення родючості ґрунтів, здійснення інших заходів щодо збереження та відновлення навколишнього природного середовища.

Мета еколого-економічного інвестування повинна полягати у переході від екстенсивного способу виробництва на якісно новий рівень, що відповідає вимогам ощадного землекористування. Сутність такого переходу – кількісне нагромадження якісних змін в елементах системи екологізації виробництва, нове структурне поєднання яких у їх взаємодії приведе до більш ощадного природокористування.

Інтенсивне використання земельних ресурсів призводить до порушення екологічної рівноваги екосистем, тобто накопичення токсичних речовин у ґрунтах, ерозійних процесів, які призводять до зниження якісних характеристик природних ресурсів за видами.

Екологічна складова механізму раціонального сільськогосподарського землекористування включає комплекс заходів, спрямованих на охорону земельних ресурсів і підвищення родючості ґрунтів. Головним завданням системи екологічних заходів як складової еколого-економічного механізму раціонального землекористування є формування у землекористувачів ощадливого ставлення до такого унікального природного ресурсу як земля.

Реалізація державних і регіональних Програм потребує фінансування, через несприятливий вплив кризових явищ статті видатків у 2010 – 2013 роках скорочено. Саме тому основною складовою подальшого розвитку галузі є запровадження процесу екологізації виробництва сільськогосподарської продукції.

За умов недостатності фінансування сільськогосподарські товаровиробники повинні намагатися вирішувати питання щодо зростання рівня економічної ефективності виробництва окремих видів продукції рослинництва за рахунок інтенсивних технологій вирощування. Враховуючи

високий рівень залежності виходу продукції з одиниці площі від впливу природно-кліматичних умов, пропонуємо використовувати еколого-орієнтовані технології вирощування сільськогосподарських культур, які нададуть можливість забезпечити підвищення як економічної, так і екологічної ефективності використання земельних ресурсів.

Враховуючи те, що земля це базис природно-ресурсної основи, а всі інші ресурси у сукупності формують екосистему території, вони не прямо використовуються у виробничому процесі, було проведено поділ за природно-районованими зонами, яких виявлено п'ять у Миколаївській області (рис. 1).

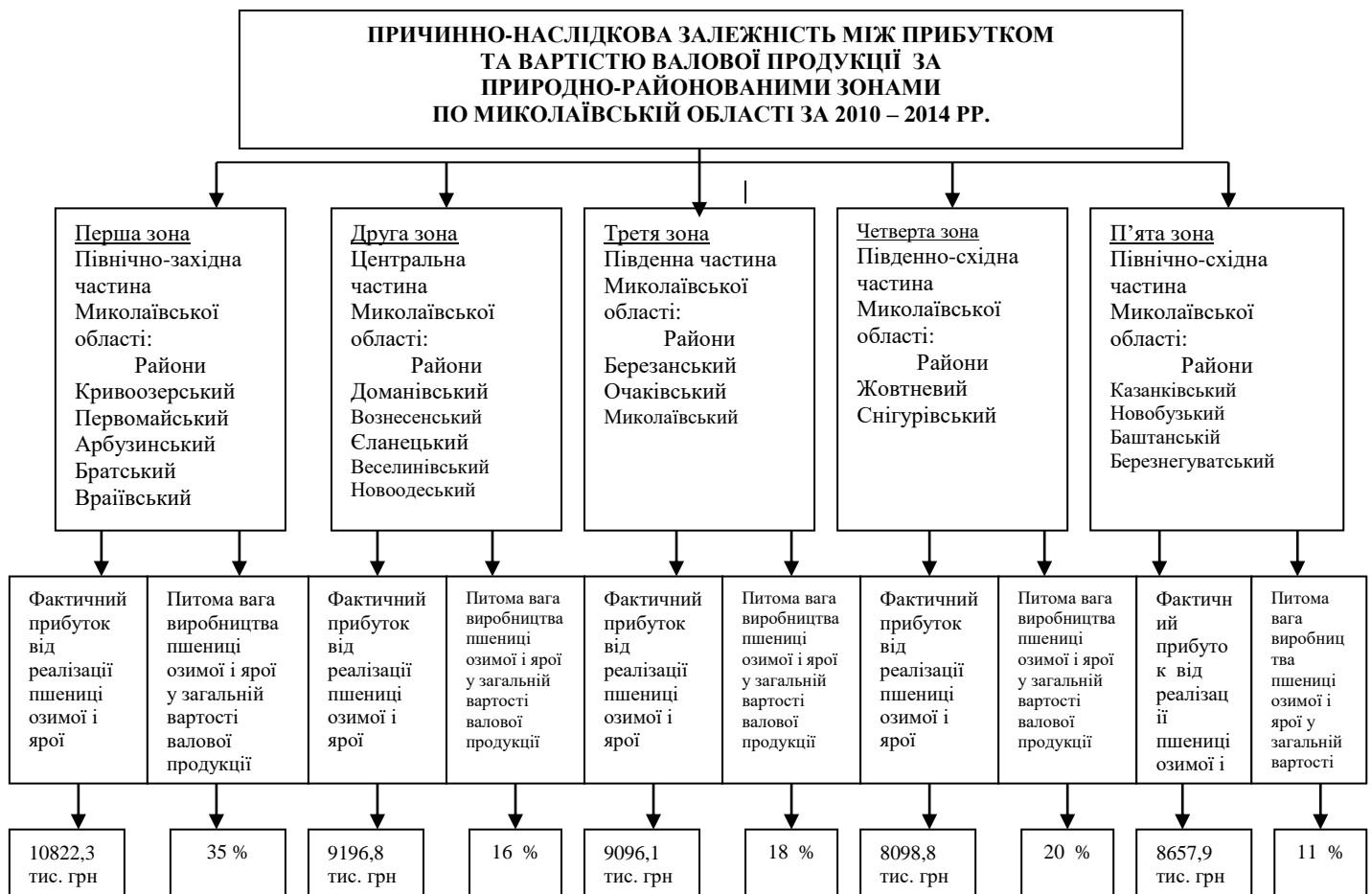

Рисунок 1 — Причинно-наслідкова залежність між прибутком від реалізації та вартістю валової продукції за природно-районованими зонами по Миколаївській області (в середньому за 2010 – 2014 рр).

Джерело: розробка автора з використання статистичної інформації

У результаті аналітичних групувань обґрунтовано, що природно-районовані аспекти валового виробництва окремих видів

сіськогосподарських культур надають можливість врахувати залежність між виробничими потужностями і галузевою структурою сіськогосподарських підприємств від природно-кліматичних умов з врахуванням територіальної ознаки.

Запропоновано використання еколого-орієнтованої технології, яка є складовою екологізації виробництва, що є особливо актуальним за умов збереження природних ресурсів за видами і розвитку галузі з урахуваннями екологічних пріоритетів.

Використання еколого-орієнтованої технології надасть можливості мінімізувати зайві витрати і забезпечити скорочення негативного впливу природно-кліматичного фактору на рівень виходу продукції з одиниці площі сіськогосподарських культур.

Але відмітимо деякі протиріччя у її використанні: обмежені можливості у використанні достовірної інформації щодо планування діяльності сіськогосподарських підприємств суспільного сектора; не запроваджено обґрунтованих рекомендацій у формуванні сівозмін для різних природно-кліматичних зон; та дієвих рекомендацій щодо використання органічних добрив (твердих, рідких, гранульованих); не передбачено можливості ущільнення ґрунту за рахунок використання важкої техніки; недостатньо проведено дослідження щодо довготривалого прогнозу економічних, екологічних і соціальних наслідків від переущільнення і рекомендацій з їхнього усунення; відсутні науково-обґрунтовані рекомендації щодо ефективного використання сидератів: найменування, попередники, періодичність посіву, способи збирання; недостатньо деталізовано технічне забезпечення кормовиробництва (кормозбиральні комбайни, косарки, граблі, кормовози, прес-підбирачі) [1].

Таким чином, технології мінімального обробітку ґрунту є дієвими за достатнього рівня технологічної готовності з урахування особливостей природно-кліматичних зон. Отже, за умов значних кліматичних змін, у тому числі у степовій зоні, виникає необхідність виявлення альтернатив щодо

адаптації виробництв до природно-кліматичних змін, що вимагає відповідного технологічного оновлення.

Представимо схематично основні переваги технологій мінімального обробітку ґрунту (рис. 2).

Рисунок 2 — Основні переваги у використанні технологій мінімального обробітку ґрунту при вирощуванні сільськогосподарських культур

Джерело: удосконалено автором з використанням [1]

Технологія широко використовується у країнах Латинської Америки, завдяки її використанню Бразилія та Аргентина досягли нарощування валового виробництва зернових, бобових, олійних культур і значно наростили свій експортний потенціал. Перехід на технологію мінімальної, а потім і нульової обробки ґрунту починається зі збиральної кампанії, в ході якої подрібнені пожнивні залишки рівномірно розподіляють по полю. У результаті формується ґрунтозахисне покриття, яке протистоїть вітровій і водній ерозії, забезпечує збереження вологи, перешкоджає зростанню

засміченої рослинності, сприяє активізації ґрунтової мікрофлори, є базисом для відновлення родючого шару і підвищення врожайності культур.

Використання технології може дозволити збільшити вихід продукції з одиниці площі у 2 рази. Технологію не дарма називають «зеленою революцією», адже з її запровадженням у природній спосіб значно покращується якість ґрунтів, що зменшує додаткові витрати сільськогосподарських підприємств. За традиційної технології вирощування з використання 1 літра пального можна виробити лише 50 кг зерна, то у новий спосіб одного літра пального вистачить на виробництво 120 кг.

За проведеними розрахунками визначено оптимальні посівні площі, обсяги виробництва і реалізації пшениці з урахуванням природного районування і використання еколого-орієнтованих технологій за етапами протягом трирічного періоду прогнозування.

Запровадження еколого-орієнтованої технології під вирощування пшениці за природно-районованими зонами Миколаївської області при розміщенні посівних площ до 35%, свідчить, що вихід продукції з одиниці площі за етапами запровадження технології зростає. Середній рівень виходу продукції з одиниці площі за зонами природного районування зростає з 22 ц/га на першому етапі, до 36 ц/га на третьому етапі. Зростання показника під впливом технологічного оновлення становить 63,6%. Технологічне оновлення виробництва пшениці за зонами природного районування надає можливість підвищити рівень прибутку на одиницю площі з 500 грн на гектар на першому етапі до 2500 грн на гектар на третьому етапі.

На усіх етапах технологічного оновлення найвищий рівень виходу продукції отримано на одиницю площі посіву на території центральної частини, яка характеризується переважаючим виробництвом іншої групи зернових культур – ячменю, який становить фактично до 30% від загальної вартості валової продукції. Прибуток від реалізації продукції на I і II етапах є найбільшим у південно-східній частині, на III етапі найвищий рівень прибутку отримано у північно-західній частині. Саме північно-західна

частина території має відповідну галузеву структуру підприємств. Питома вага виробництва пшениці є найбільшою і становить до 30% від загальної вартості валової продукції, що підтверджує зв'язок із біологічними особливостями природних ресурсів території.

Технологічні зміни притаманні сільськогосподарським підприємствам не залежно від форми власності, розмірів виробництва і галузевої структури, що підтверджується її активним запровадженням, у тому числі і у фермерських господарствах.

Площі посіву озимої пшениці процесу екологізації представлено на рисунку 3.

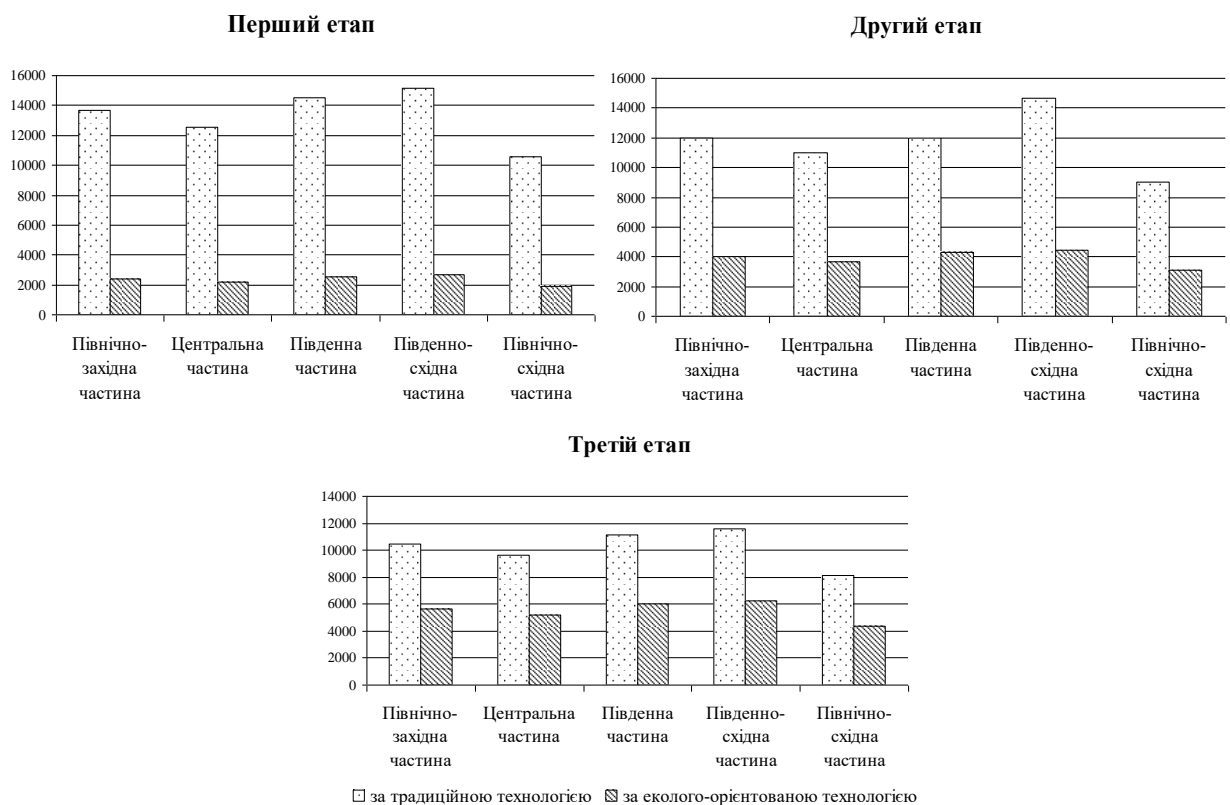

Рисунок 3 — Площі посіву озимої пшениці за зонами природного районування і етапами впровадження технологічного оновлення, га

Джерело: представлено автором за результатами вирішення економіко-математичної моделі

За проведеними розрахунками виявлено, що загальний розмір прибутку від реалізації озимої пшениці зростає до 87,8 млн. гривень, найвищі результати отримано у I та IV зоні природного районування, середній розмір прибутку від реалізації продукції на один гектар озимої пшениці становить

1277 гривень, що у 2,9 рази перевищує середній рівень показника за умови використання традиційної технології вирощування озимої пшениці.

Саме тому доцільність еколого-орієнтованого підходу ґрунтується на забезпеченні раціонального використання ресурсів з метою їхнього збереження і відновлення, у тому числі самовідновлення. Підтримання еколого-орієнтованої рівноваги можливе за умови запровадження техніко-технологічних змін у виробництво продукції на засадах екологізації.

Висновки з проведеного дослідження. Еколого-орієнтований підхід у використанні природно-ресурсної основи ґрунтується на засадах раціонального використання природних ресурсів за видами через узгодженість економічних і екологічних можливостей і природного потенціалу за територіальною ознакою й галузевою структурою підприємств.

Технологічне оновлення у напрямку екологізації доцільно запроваджувати з метою збереження родючості ґрунтів та перспектив подальшого їх продуктивного використання.

Формування і використання природно-ресурсної основи аграрного сектора ґрунтується на процесах збереження, відновлення, обмеження. Еколого-орієнтований підхід сприяє підвищенню екологічних пріоритетів розвитку галузі і окремих природно-районованих зон при використанні природних ресурсів за видами з урахуванням їх біологічних особливостей через узгодженість економічних і екологічних інтересів.

Література

1. Шейченко В. Не все так просто в No-Till / В. Шейченко // Аграрний тиждень. - № 15 (184). – С. 13 – 14.